

تأثیرات فرهنگی گردشگری بر اجتماعات میزبان (مورد مطالعه: منطقه هورامان استان کردستان)

یارمحمد قاسمی^۱

منصور منصوری مقدم^{۲*}

جمیل مفاخری باشماق^۳

چکیده

در سطح جهان، گردشگری روستایی یکی از بخش‌های مهم فعالیت اقتصادی به شمار می‌آید. این فعالیت مهم، از دیدگاه‌های متفاوتی مورد توجه قرار گرفته است. برخی محققان آن را به‌عنوان بخشی از بازار گردشگری می‌شناسند و عده‌ای نیز آن را ابزاری برای توسعه روستایی در نظر می‌گیرند. هدف تحقیق حاضر، مطالعه تأثیرات اقتصادی و فرهنگی گردشگری بر روستاهای هدف گردشگری در منطقه هورامان استان کردستان است. برای تحقق این هدف، رویکرد پژوهش، کیفی و به‌طور مشخص اتنوگرافی و مطالعه میدانی شامل مصاحبه مردم‌نگارانه، مشاهده مشارکتی و مصاحبه، طی اقامت در محل به کار گرفته شده است. یافته‌ها و نتایج به‌دست‌آمده از این مطالعه نشان می‌دهد که تأثیرات گردشگری بر منطقه هورامان به‌طور خلاصه شامل ایجاد ناهنجاری در سبک پوشش، تأثیرات مخرب بر اکوسیستم، رواج اعتیاد به مواد مخدر، ایجاد مزاحمت و درگیری فیزیکی در محیط، توریسم فقیر، تغییر در سبک زیست اقتصادی، اعتماد به گردشگران خارجی، اعتماد به توریسم فرهنگی، تأثیر منفی بر معیشت سنتی است. درنهایت می‌توان گفت که مقولات هسته‌ای به‌دست‌آمده در این مطالعه در بردارنده «رشد نسبی بازار محلی و فروش کالا و تأثیرپذیری و تأثیرگذاری فرهنگی هنگام اجرای مراسم‌های فرهنگی از توریست‌های فرهنگی و خارجی» و همچنین «تأثیر فرهنگی ناهمخوان با زیست سنتی و مذهبی و هم‌زمان تأثیرات اقتصادی نه‌چندان مثبت و به هم زدن اکوسیستم منطقه توسط عده زیادی از توریست‌ها» دانست.

کلید واژگان: تأثیرات فرهنگی، گردشگری، هورامان.

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۱/۲۸ - ۲۰۲۰/۰۲/۱۷

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۲۹ - ۲۰۲۰/۰۵/۱۸

Y.Ghasemi@Ilam.Ac.Ir

۱. استاد جامعه‌شناسی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

۲. دانشجوی دکتری مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

M.Moughadam@Gmail.Com

نویسنده مسئول:

jamil.mafakheri@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصاد و توسعه، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

از میانه‌های سده بیستم به بعد، گردشگری دیگر مشغولیت اقلیت ثروتمند نبوده و به یکی از شکل‌های فراغت و تفریح تبدیل شده است؛ شکلی که طیف گسترده‌ای از مردم آن را تجربه کرده و پذیرفته‌اند. این وضعیت تا اندازه‌ی زیادی به دلیل پیشرفت‌های فناوری مقدور گردیده که پیدایش روش‌های بهتر و ارزان‌تر حمل‌ونقل را سبب شده و مسافرت‌های دورودراز را در دسترس شمار رو به افزایشی از مردم قرار داده است (یوری^۱، ۱۹۹۵: ۲۵)؛ و این نیز به نوبه خود موجب تنوع هر چه بیشتر شکل‌های مسافرت و گردشگری گردیده است. در اواخر قرن بیستم، گردشگری به یک صنعت بزرگ جهانی تبدیل شده بود و هر سال جاهای تازه، پارک‌های مضمونی و سایر جاذبه‌های توریستی در نقاط مختلف جهان پدیدار می‌شد. این ابتکارها و نوآوری‌ها موجب شده که در آغاز قرن بیست و یکم هم اقتصادهای محلی تقویت شود و هم نوسازی شهری سهولت یابد و این شهرها حس تازه‌ای از هدفمندی و معناداری نیز پیدا کرده‌اند (بنت، ۱۳۹۳: ۲۲۴-۲۲۳). علاوه بر اهمیت اقتصادی، گردشگری از ارزش زیباشناختی مهمی نیز در جوامع کنونی برخوردار است. گردشگری، همچون سایر شکل‌های فراغت و مصرف، امکانات خاصی برای زیبا ساختن زندگی روزمره عرضه می‌کند (فایرستون^۲، ۱۹۹۱: ۵۲). مقصدهای گردشگران و شکل‌های گردشگری موجود از چنان تنوعی برخوردار است که گردشگری به یکی از وجوه اصلی «سبک زندگی» بدل شده است (چانی^۳، ۱۹۹۶: ۱۲)؛ که در زمینه‌هایی مثل زبان، هنر، پوشاک و از این قبیل، به مجموعه‌ای از ارزش‌های زیبایی‌شناختی دیگری نظیر آگاهی بدنی، رژیم غذایی و علائق شخصی گره می‌خورد. افراد با انتخاب مقصد معینی برای گردشگری و روش خاصی برای تجربه کردن آن مقصد، چیزهایی درباره ضمیر نفس خود می‌گویند، درست همان‌طور که از طریق سایر انتخاب‌های فراغتی و مصرفی نیز پیام‌هایی درباره خویشتن خویش صادر می‌کنند (بنت، ۱۳۹۳: ۲۲۴).

می‌توان گفت که گردشگری، مجموع پدیده‌ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی در فرایند جذب، حمل‌ونقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (ویور، ۲۰۰۲: ۳۱۹). زمینه‌های تعامل فرهنگی و زیست‌محیطی را بین میزبان و گردشگر و محل گردشگری فراهم می‌کند. گرچه گردشگری بالقوه می‌تواند به‌عنوان یک منبع مالی جدید، با بهبود وضعیت اقتصادی مردم محلی، کاهش فقر و افزایش اشتغال‌زایی، ابزاری برای توسعه مناطق باشد؛ اما زمانی که یک جامعه محلی به مقصدی برای گردشگری تبدیل می‌شود، کیفیت زندگی و نظام‌های ارزشی و آداب و سنن آن تحت تأثیر قرار می‌گیرند (گنوس و زینس، ۲۰۱۳: ۱). گردشگری می‌تواند منشأ تأثیرات گوناگونی باشد. فرایند

۱. Urry

۲. Featherstone

۳. Chaney

گردهمایی میزبان‌ها و مهمان‌ها در مکانی واحد، سبب برخورد و معرفی فرهنگ‌ها و تغییراتی در افکار و رفتار افراد می‌شود. این امر به‌ویژه در گردشگری روستایی دیده می‌شود که در بسیاری از کشورها به‌سرعت در حال رشد است.

گردشگری می‌تواند تأثیرات اقتصادی مثبتی بر اقتصاد هر منطقه بگذارد. گردشگری می‌تواند عامل رونق اقتصادی، گسترش تولید، کاهش احتمالی هزینه تمام شده محصول و منافع بیشتری برای بنگاه و در نتیجه کل اقتصاد منطقه باشد (رنجبران و زاهدی، ۱۳۸۴، ۶۳). هم‌زمان گردشگری به‌عنوان یک پدیده اجتماعی باعث ایجاد رابطه بین جوامع متفاوت می‌شود و رابطه متقابل بین فرهنگ‌ها را سبب می‌شود و سنت‌ها و رفتارهای مختلف را به یکدیگر نزدیک می‌گرداند؛ و پیامد این امر می‌تواند ایجاد تغییراتی در ساختارهای اجتماعی، شیوه‌های رفتاری و سبک زندگی باشد (ساری، ۲۰۱۰: ۳۵-۳۴). تحقیقات زیادی در زمینه تأثیرات گردشگری بر جوامع میزبان صورت پذیرفته و همگی حاکی از تأثیر گردشگری بر این تغییرات است (دوه، ۲۰۰۶: ۷۵). به‌طور کلی توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌تواند سبب بروز تغییرات عمیق در بسیاری از شاخص‌های عینی و ذهنی، ویژگی‌های کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی جوامع مقصد شود (فاضل و رضانی فر، ۱۳۹۱: ۱۱۷). گردشگری می‌تواند از طرق مختلف بر اقتصاد و میزان GDP هر کشور اثر بگذارد. این تأثیر در ایران در سال ۱۳۹۵ بر اساس تحقیقات اتاق بازرگانی ۹۶ هزار میلیارد ریال بوده است، هزینه‌ای که گردشگران ورودی در کشور می‌کنند به ۳۴ هزار میلیارد رسیده و هزینه‌ای که گردشگران بومی کرده‌اند ۴۸۳ هزار میلیارد بوده است. در کل در سال ۲۰۱۵ گردشگری کل (مستقیم و غیرمستقیم و القایی) در مجموع ۷۹۳ هزار میلیارد ریال به GDP کشور کمک کرد (دستنایی، ۱۳۹۵: ۹). صنعت توریسم در سال ۲۰۱۵ با توجه به گزارش سازمان اتاق بازرگانی توانسته است در مجموع ۱۳۹۸ هزار شغل (اعم از مستقیم و غیرمستقیم و القایی) در ایران ایجاد نماید (همان: ۱۰). صنعت توریسم همچنین دارای اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر تولید ناخالص داخلی بوده است. اثر مستقیم گردشگری در تولید ناخالص داخلی در ایران در سال ۲۰۱۵ برابر ۲۹۴۴ هزار میلیارد ریال (۲/۵ درصد از کل تولید ناخالص ملی) برآورد شده است؛ و در سال ۲۰۱۶ این مقدار با رشد ۶/۷ درصدی به حدود ۳۱۴ هزار میلیارد ریال رسیده است (همان: ۱۱). این تأثیر برای استان کردستان و مناطق مرزی اورامانات می‌تواند بسیار مهم باشد. در واقع افزایش جمعیت، کمبود منابع محیطی، رواج کولبری و ضعف اقتصادی زیادی در این منطقه جود دارد (سلطانیان و مفاخری باشماق، ۱۳۹۶: ۵۶)؛ و این عوامل سبب شده است که توجه به گردشگری بسیار زیاد شود؛ اما آیا گردشگری در واقعیت می‌تواند وضعیت اقتصادی مردم منطقه را سامان بدهد، چه تأثیرات اقتصادی و اجتماعی، مثبت و منفی بر جامعه می‌گذارد؟ چه نوع گردشگری و گردشگرانی برای جامعه مفیدند؟ از لحاظ اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی چه پیامدهای برای جامعه میزبان دارد؟ این‌ها سؤالات اصلی هستند که محققین به دنبال پاسخگویی به آن‌ها هستند.

رویکردهای نظری تحقیق

گردشگری می‌تواند اثرات متفاوت قابل‌توجهی در منطقه گردشگر پذیر بر جای گذارد. این اثرات می‌توانند اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی باشند. نوع و میزان اثرات گردشگری در یک مقصد از عوامل متعددی متأثر می‌شود. از جمله مهم‌ترین این عوامل، ویژگی‌ها و میزان متفاوت بودن جوامع میزبان و میهمان و ماهیت فعالیت‌های گردشگری در مقصد است. اثرات گردشگری را به‌طور خلاصه می‌توان حاصل فرایند نسبتاً پیچیده‌ای بین گردشگران، میزبانان و سکونتگاه‌های میزبان تعریف نمود (کاندل و براون، ۲۰۰۶: ۲۷۸).

رویکرد تغییرات اقتصادی: در این نوع رویکرد، تحولات و تأثیرات اقتصادی مثبت گردشگری بر جوامع میزبان مدنظر است، تغییراتی مانند تقویت اقتصاد محلی و حتی ملی، گردش سرمایه، بهبود و ارتقاء کیفیت زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری در منطقه، ایجاد اشتغال، جلوگیری از مهاجرت، کاهش فقر و توزیع مناسب‌تر سرمایه در بین اهالی. مجموعه این عوامل از مزایای مثبت گردشگری در بعد اقتصادی هستند که می‌توانند ابعاد فرهنگی و اجتماعی را نیز تحت تأثیر قرار دهند. گردشگری سه مزیت اقتصادی عمده برای جامعه میزبان دارد که در بیشتر تحقیقات بدان‌ها اشاره شده است که عبارت‌اند از: بهبود زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری در آن، ایجاد اشتغال و کاهش فقر و هم‌زمان رونق تولید و گردش سرمایه (بهشتی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰؛ سازمان ایرانگردی و جهان‌گردی، ۱۳۸۱: ۱۲۶؛ رنجبران، ۱۳۸۴: ۶۳).

اثرات فرهنگی

اثر نمایشی: در بررسی ادبیات اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری بر جوامع آسیب‌پذیر، به اثر نمایش توجه زیادی شده است. این پدیده، معمولاً به‌عنوان اثری بر جوامع میزبان، با توجه به سیستم‌های ارزشی، استانداردهای رفتاری و نگرش‌ها نسبت به افراد، اموال، فرهنگ و فضاها توضیح داده می‌شود (داولینگ، تیموتی و سینگ، ۲۰۰۳: ۲۵۴). اثر نمایشی، فرآیندی است که به‌وسیله آن جوامع سنتی، به‌خصوص افرادی که در معرض عوامل تأثیرگذار خارجی قرار دارد، مثل جوانان، به‌طور ارادی به دنبال اتخاذ رفتارها و به دست آوردن منافع اساسی هستند که منجر به اتخاذ سبک زندگی آسوده و لذت‌جویانه نمایش داده شده از طرف گردشگران می‌شود. پذیرش چنین ارزش‌هایی بدون تردید تغییراتی را در جوامعی که سیستم فرهنگی قبلی آن‌ها بر مذهب، مشارکت، خانواده و جامعه تأکید دارد، ایجاد می‌کند. تقلید از مد گردشگران منجر به ناسازگاری‌های فرهنگی بین گروه‌های مختلف جوامع می‌شود. همچنین اثر نمایشی بر وجود تفاوت‌های فاحش بین دیدارکنندگان و میزبان تکیه دارد و بیان می‌کند که تغییرات در نگرش، ارزش و الگوی رفتار میزبان به‌راحتی و تنها در نتیجه مشاهده وجوه رفتاری گردشگر ایجاد می‌شود. چنین استدلال می‌شود که با مشاهده رفتار و دارای وسایل برتر گردشگران، مردم محلی به تقلید رفتار آن‌ها تشویق می‌شوند و سودای تملک

برخی از کالاها مانند لباس و دیگر چیزهایی را که دیدارکنندگان دارند و توجه آن‌ها را به خود جلب می‌کند، در سر می‌پرورانند (ضیایی، ۱۳۸۸: ۱۶۲). کالایی شدن فرهنگ: کالایی شدن فرهنگ (تبدیل آنچه به‌طور معمول کالا نیست به کالا)، یکی از اثرات گردشگری تلقی می‌شود (سو، ۲۰۰۶: ۱۸). کالایی شدن یا تجاری شدن یکی از مهم‌ترین مفاهیمی است که در بحث اثرات فرهنگی گردشگری باید به آن توجه شود. به عقیده رابینسون کالایی شدن فرآیندی است که در آن، روش زندگی، سنت‌ها و نمادهایی که فرهنگ مردم را به تصویر می‌کشند، به محصولاتی قابل قبول تبدیل می‌شوند (۱۹۹۹: ۱۱). به‌طور خلاصه کالایی شدن فرهنگ، یعنی تبدیل آن به محصول برای فروش و درآمد.

تغییر فرهنگی: تغییرات فرهنگی در نتیجه تحولات به وجود آمده در جامعه، تغییر در روش زندگی مردم و تماس بین افراد جامعه و گروه‌های با فرهنگ مختلف به وجود می‌آید. تماس فرهنگ‌ها در پاسخ به تحولات به وجود آمده در محیط اجتماعی، نهادی، فناوری، سیاسی و ایدئولوژی تغییر ایجاد می‌کند. یکی از دلایل اصلی برای تغییر فرهنگی، تماس مکرر بین جوامع مختلف است. عناصر فرهنگی مثل ارزش‌ها، ایده‌ها، یا یافته‌های علمی در تمام دنیا توسط مسافران، مهاجران، بازرگانان، کارگران خارجی، دیپلمات‌ها و دانش‌آموزان گسترش می‌یابد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹). گسترش عناصر فرهنگی در بین جوامع، فرآیندی است که به دو شکل صورت می‌گیرد، دیدارکنندگان ایده‌هایشان را به جوامع میزبان می‌آورند و جامعه میزبان، دیدارکنندگان را با ارزش‌ها و طرز فکرشان تحت تأثیر قرار می‌دهد. در نتیجه تماس فرهنگی، افراد هر دو فرهنگ از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند. بیشترین تغییرات فرهنگی در جوامع غیر صنعتی و در حال توسعه صورت می‌گیرد. مطالعات بسیاری نشان داده که تعاملات بین افراد محلی و گردشگران تغییرات بارزی را در سیستم ارزش‌های فرهنگی ایجاد می‌کند. گردشگری، ابزاری برای مبادلات فرهنگی است (ریسینگر، ۲۰۰۹: ۳۲۷).

اقتباس فرهنگی: اقتباس فرهنگی بین دو فرهنگی که با یکدیگر ارتباط دارند، اتفاق می‌افتد و سنت‌ها، آداب و رسوم و ارزش‌های دو فرهنگ مبادله می‌شود. اقتباس فرهنگی، بستگی به نوع و مدت‌زمان تماس، هدف آن، مفهوم ویژگی‌های افراد برقرارکننده این تماس و تفاوت‌های بین افراد و جوامع آن‌ها دارد. افرادی از جوامع با ثروت کمتر، فرهنگ را از جوامع ثروتمندتر اقتباس می‌کنند. برای مثال، احتمال بیشتری دارد که جوامع میزبان (کشورهای در حال توسعه)، فرهنگ را از گردشگران (کشورهای توسعه یافته) اقتباس کنند. اقتباس فرهنگی می‌تواند تأثیر مثبت یا منفی داشته باشد. اقتباس فرهنگی می‌تواند منجر به شناخت عناصر دیگر فرهنگ‌ها، درک بهتر افراد دیگر و تا حدی تأثیرگذاری بر الگوی زندگی افراد باشد. گاهی اوقات هر دو فرهنگ شبیه به هم می‌شوند؛ اما گاه اقتباس فرهنگی می‌تواند منجر به برخورد فرهنگی شود؛ مثلاً ممکن است افراد محلی آداب و رسوم سنتی خود را با تقلیدی بی‌ارزش از نوع لباس پوشیدن گردشگر جایگزین کنند،

درحالی‌که خود گردشگران با تقلیدی باارزش از لباس افراد بومی برای پوشش استفاده می‌کنند (همان: ۱۰).

پیشینه تجربی تحقیق

با بررسی اجمالی پژوهش‌های که در ارتباط با موضوع تحقیق انجام گرفته است می‌توان ادبیات مطالعه شده را در دو گروه طبقه‌بندی کرد. نخست به پژوهش‌های که به مطالعه ارتباط گردشگری و توسعه روستایی در جامعه هورامان پرداخته‌اند اشاره کرد. از جمله این تحقیقات می‌توان به امینی (۱۳۹۲) اشاره کرد که تأثیر صنعت گردشگری بر اشتغال (مطالعه‌ی موردی روستای اورامان استان کردستان روش پیمایش ۳۸۰ نفر نمونه)؛ دانش مهر و همکاران (۱۳۹۱) بررسی نقش طبیعت‌گردی و آثار آن در توسعه مناطق روستایی اورامان تخت (با استفاده از پرسشنامه و با نمونه ۲۷۰ نفری)؛ توکلی (۱۳۸۹) تأثیر مناطق نمونه گردشگری در محرومیت‌زدایی از دیدگاه اجتماعات محلی (مطالعه موردی: منطقه اورامان تخت کردستان روش پیمایش و ارزیابی مشارکتی PRA)؛ قمبرعلی و دیگران (۱۳۹۰) بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی مورد منطقه اورامانات (استفاده از روش کتابخانه‌ای)، شهرستان کرمانشاه اشاره نمود. علاوه بر این، می‌توان از تحقیقات دیگری مانند رابطه بین جهانی‌شدن و مقاصد فرهنگی گردشگری در روستای اورامان (حکیمی، ۱۳۹۳)؛ ارزیابی فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی منطقه هورامان با استفاده از روش پیمایش و نمونه ۱۳۴ نفره (غنیان و دیگران، ۱۳۹۰)؛ بررسی و ارائه الگو مدل توسعه پیوندهای قومی و فرهنگی بر محوریت گردشگری دهستان اورامان تخت با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای (اروجی و همکاران، ۱۳۹۴)؛ پیر شالیار و تأثیر آن بر گردشگری اورامان (عزیزان و همکاران، ۱۳۸۹) نیز نام برد.

دومین بخش از ادبیات بررسی‌شده به‌طور ویژه مرتبط با موضوع تحقیق حاضر است و به ارزیابی و مطالعه اثرات مثبت و منفی گردشگری در جوامع میزبان پرداخته‌اند که در ادامه به‌طور مختصر به آن‌ها اشاره می‌شود: مطالعه‌ای در یکی از مناطق مکزیکی به بررسی اثر حضور گردشگر در این منطقه پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که حضور گردشگر بر ایجاد فرهنگ و الگوهای نو در منطقه اثرگذار است، همچنین درآمدی که از گردشگرها به دست می‌آید، اشتغال چندانی برای منطقه به بار نیاورده و متأسفانه امنیت غذایی و تنوع زیستی در این منطقه را مورد تهدید قرار داده است (باکلی، ۲۰۰۸: ۷۲۵). همچنین، گردشگری روستایی ضعیف‌هایی در بروندادهای خود مانند ایجاد تضادهای جدید در جامعه میزبان وارونگی نادرست در زیرساخت‌ها و یا ضعف در قابلیت‌های سازمانی محلی بروز می‌دهد (کیفر برگوس، ۲۰۱۵: ۵۶۱). در پژوهشی دیگر لانفرانچی و همکاران بیان داشتند که اگرچه گردشگری روستایی باعث رشد اقتصادی جوامع روستایی می‌شود؛ اما اثرات منفی نیز بر محیط‌زیست روستاها خواهد داشت (۲۰۱۵: ۱۷۴۸). نتایج بررسی نگرش روستاییان به

توسعه گردشگری در یکی از روستاهای اوگاندا و همچنین کشورهای غنا و چین نشان داد، روستاییان نگرشی مثبت به گردشگری دارند (کونادو آگیمانگ، ۲۰۰۱؛ لیپ، ۲۰۰۷؛ وو، ۲۰۱۶). یافته‌های پژوهش آئیژ و رزلانسری (۱۳۹۳) نشان از تأثیر مثبت طرح روستاهای هدف گردشگری بر زیرساخت‌های روستایی و زمینه‌های لازم برای توسعه گردشگری دارد و اجرای طرح موردپذیرش بیشتر روستاییان قرار گرفته است. همچنین، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که طرح هدف گردشگری بر قیمت زمین‌های زراعی و کالاهای اثرگذار بوده و بر کیفیت زندگی روستاییان اثر منفی داشته است. بر اساس نتایج تحقیق ژانگ و همکاران، گردشگری روستایی منافع اقتصادی فراوانی را برای خانوارهای محل به همراه خواهد داشت (۲۰۱۵: ۷۵۹). از طرف دیگر باعث کاهش مهاجرت نیروی کار به مناطق شهری می‌شود (پیسکو، ۲۰۱۶: ۱۰). همچنین گردشگری روستایی باعث فروش مستقیم محصولات کشاورزی و بهبود عملکرد اقتصادی مشاغل روستایی و افزایش سرمایه‌گذاری و خلق فرصت‌های شغلی جدید می‌شود (سگروی و همکاران، ۲۰۱۴: ۴۰۷). رابین نونکو (۲۰۰۳) و همکاران در تحقیقی با موضوع «ادارک ساکنان از اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری» به این نتیجه رسیدند که بیشتر اعضای جامعه میزبان نسبت به توسعه گردشگری عقاید مثبت داشتند و نتایج نشان داد که اغلب ساکنان از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند، ولی درباره اثرات گردشگری در ایجاد تصویری از منطقه خود نگران بودند.

پژوهش طیب نیا و دیگران (۱۳۹۵) با عنوان تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد) نشان‌دهنده این است که توسعه گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان این بخش شده است. همچنین، بعد اقتصادی در میان ابعاد دیگر، بیشترین تأثیر را در ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان داشته است و بین روستاییانی که مشاغل وابسته به گردشگری دارند، با افرادی که مشاغل آن‌ها مرتبط با گردشگری نیست و بین روستاهایی که دارای گردشگران بیشتری نسبت به روستاهای دیگر هستند، تفاوت معنی‌داری در سطح کیفیت زندگی وجود دارد. تقدیسی، تقوایی و پیری (۱۳۹۱) در تحقیق خود در مورد اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری بر شهرستان دالاهو به این نتیجه رسیده‌اند که از دید ساکنین و مسئولین شهر گردشگری تأثیرات مثبتی نظیر افزایش آگاهی عمومی و بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی مردم و اثرات منفی نظیر تغییر در آداب و سنن محلی و افزایش ناهنجاری اجتماعی را موجب شده است و الگوی اجتماعی جوانان را تغییر داده است. روش تحقیق پیمایش بوده است و از روش‌های تحلیل کمی استفاده نموده‌اند.

قربانی و همکاران (۱۳۹۳) اثرات منفی توسعه گردشگری در روستای کندوان را بررسی نمودند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که گردشگری سبب ایجاد تغییرات منفی در آداب و سنن روستایی، تغییرات منفی در فعالیت اقتصادی و ایجاد شکاف درآمدی، فصلی شدن درآمد و افزایش قیمت کالاها، تغییرات منفی در شرایط اکولوژیکی و از بین رفتن ابنیه تاریخی و افزایش آلودگی‌های

زیست‌محیطی می‌شود. در این تحقیق تغییر رفتار ناشی از تأثیرات رفتاری کنشگران یکی از متغیرهایی است که بیشترین تأثیر را به خود اختصاص داده است.

عطائی و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان باورهای جامعه روستایی درباره اثرات توسعه گردشگری روستایی با استفاده از روش پیمایش و مصاحبه با ۲۲۶ نفر در روستای فش شهرستان کنگاور به این نتیجه رسیده‌اند که اثرات توسعه گردشگری روستایی در سه عامل فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی جای می‌گیرند. یکی از پیامدهای منفی توسعه گردشگری روستایی از نگاه روستاییان این است که برخی از گردشگران باعث آسیب و خسارت به محیط طبیعی روستا شده‌اند. یکی از ویژگی‌های تحقیق حاضر که آن را از سایر پژوهش‌های بررسی‌شده جدا می‌نماید، این است که علاوه بر تحقیق کیفی مشاهده نیز صورت پذیرفته است و محققین مدتی را در جامعه میزبان حضور داشته‌اند. علاوه بر این بعد روشی توجه به دوجه مثبت و منفی گردشگری از لحاظ اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی از ویژگی‌های دیگر تحقیق است که جنبه نو بودن به آن می‌دهد. در این تحقیق نوعی گونه‌شناسی بر اساس نوع گردشگر مثبت و منفی ارائه شده است و در این نوع گونه‌شناسی اثرات مثبت اقتصادی و فرهنگی این گروه‌ها و تأثیرات آن‌ها نیز بررسی شده است. یکی از نکات مهم در تحقیق تناقض در خوانش وضعیت اقتصادی است که هم بعد منفی دارد و هم مثبت، بعد اقتصادی در زمانی که نوعی اقتصاد خدماتی را ارائه می‌دهد موجب رونق خدمات و مشاغل خدماتی است، اما این گردشگران تأثیر منفی زیادی هم بر اقتصاد سنتی گذاشته‌اند که در ادامه جنبه روانی، فرهنگی و اقتصادی این تأثیر منفی بررسی شده است.

روش‌شناسی تحقیق

رویکرد کیفی به‌عنوان روش‌شناسی اصلی این تحقیق برخلاف روش کمی که انسان را به‌مثابه شیء یا پدیده اجتماعی / طبیعی تلقی می‌کند، او را موجودی خالق، مبتکر و فعال در نظر می‌گیرد که جهان اجتماعی خود را می‌سازد. بر اساس این روش، هرگونه بررسی در مورد واقعیت اجتماعی ریشه در زندگی انسان‌ها دارد. بنابراین بر اساس روش‌شناسی تحقیق کیفی، انسان‌محور و منبع اطلاعات است. با توجه به اینکه هدف این تحقیق، مطالعه اثرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردشگری در جامعه هورامان است، لذا روش‌شناسی کیفی به‌عنوان روش‌شناسی غالب و رویکرد اتنوگرافی برای انجام تحقیق انتخاب شده است. جیمز اسپردلی (۱۹۸۰) مردمنگاری را به‌عنوان فرآیندی از چرخ‌های بی‌پایان که بازنگری و پرداختن به پرسش‌های تازه که از خلال تحلیل داده‌های گردآوری‌شده مطرح شده‌اند در نظر می‌گیرد. این تصویر به مردمنگاری پویایی و انعطاف‌پذیری فوق‌العاده‌ای بخشیده و آن را در جهت گردآوری داده‌های انبوه برای رسیدن به توصیفی کامل از موضوع فرهنگی مورد مطالعه معرفی می‌کند (همرسل و اتکینسون، ۲۰۰۷).

مردم‌نگاری به‌عنوان رویکرد عملیاتی در این مطالعه، عبارت است از مطالعه مردم در محیط طبیعی به‌وسیله ابزارها و روش‌هایی که بتوان معانی اجتماعی و فعالیت افراد دست یافت. در این روش، محققان مستقیماً در محیط و میدان مورد مطالعه حضور یافته و اطلاعات موردنیاز را از طریق مشاهده و مصاحبه جمع‌آوری نموده‌اند.

نمونه‌گیری تحقیق بر اساس روال کارهای کیفی تأکید بر درک عمیق و جامع از جامعه موردبررسی و فهم بهتر تجربه زیسته جامعه مورد مطالعه بوده است؛ و بر همین اساس داده‌های موردنظر در این پژوهش متشکل از داده‌های شفاهی، داده‌های حاصل از مشاهده مشارکتی و مصاحبه‌های باز برای تعیین میزان حجم نمونه روش اشباع نظری استفاده شده است در اشباع نظری تکرار گفته‌ها و مفاهیم پایانی بر جمع‌آوری داده‌ها است و در این زمان مقدار نمونه مشخص می‌شود. در تحقیق حاضر با حدود ۴۰ نفر از اهالی بومی در روستاهای هدف گردشگری مصاحبه‌های اتنوگرافیک به عمل آمد (این چهل نفر زن و مرد و افراد آگاه محلی بودند. در تحقیق با شورای اسلامی، دهیاران و امام جماعت روستاها نیز صحبت شده است که ۱۰ نفر از جامعه مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند) و ملاک تعیین این تعداد از افراد به‌عنوان نمونه نهایی اشباع نظری و تکرار در یافته‌ها بود. بخشی از داده‌ها نیز حاصل مشاهده مشارکتی در چندین روستای هدف گردشگری بوده است.

معرفی جامعه مورد مطالعه

هورامان از سخت‌ترین مناطق کوهستانی ایران و خاورمیانه است. هورامان اکنون در تقسیمات کشوری بین دو استان کردستان و کرمانشاه تقسیم شده است و در تقسیمات بین‌المللی نیز بین دو کشور عراق و ایران. منطقه هورامان از چهار ناحیه بزرگ تشکیل شده است که یک ناحیه آن در خاک اقلیم کردستان است با مرکزیت شهر طویله، ناحیه دیگر به نام لهون در استان کرمانشاه که مرکزیت آن شهر نوسود است قرار دارد. دو ناحیه دیگر هورامان در غرب استان کردستان شامل هورامان ژاورود که مرکز آن روستای بیساران و دیگری شهر هورامان که مرکز آن شهر هورامان تخت و زادگاه پیرشالیار است. شهرهای پاوه، نوسود و نودشه نیز در محدوده هورامان لهون می‌باشند (فتاح پور، ۱۳۸۹: ۱۳). لازم به ذکر است که تحقیق حاضر در منطقه هورامان استان کردستان انجام گرفته است. هورامان منطقه‌ای است بسیار کوهستانی و خشن و به لحاظ جغرافیایی دارای موانع طبیعی متعددی است که زندگی ساکنان آن را بسیار تحت تأثیر قرار داده است. علی‌رغم وجود کوه‌های بلند و صخره‌ای، دره‌های عمیق، آب‌وهوای گرم و خشک در تابستان و زمستان‌های خشن مردم هورامان در طول تاریخ سعی داشته‌اند با محیط خود به گونه‌های متعدد انطباق پیدا کرده و با آن سازگار شوند. باین‌وجود مردم منطقه نسبت به مشکلات جغرافیایی خود بی‌تفاوت نبوده و همواره به موانع برخاسته از آن توجه داشته‌اند.

همانند معماری، موسیقی و دیگر صناعات فرهنگی، فعالیت‌های اقتصادی منطقه هورامان نیز، متأثر از شرایط طبیعی منطقه است. بدین معنی که عدم وجود زمین‌های مسطح و هموار، فعالیت‌های زراعی را در این منطقه محدود نموده و ساکنان را به سمت صنایع دستی، دامداری و باغداری سوق داده است. شیوه‌ای که مردمان منطقه هورامان با آن خود را سازمان می‌دهند تا اندازه‌ای بستگی به محیطی دارد که در آن زندگی می‌کنند. از آنجاکه محیط طبیعی هورامان از شباهت زیادی برخوردار است، مردمان این دیار در برخی از الگوهای سازمان اجتماعی نیز اشتراک دارند. مردمان منطقه هورامان معمولاً در قالب گروه‌های جمعیتی محدود و متشکل از خانواده‌های خویشاوند نزدیک، در دامنه و قعر دره‌ها، در روستاها و مکان‌های مشخصی استقرار یافته‌اند. در بسیاری از موارد فاصله روستاها از هم زیاد و به صورت پراکنده در منطقه هورامان تخت توزیع شده‌اند و این امر تحت تأثیر عرضه محلی منابع طبیعی است که حجم این روستاها و اجتماعات پراکنده را تعیین کرده است. در منطقه هورامان خصوصاً اورامان تخت و حدفاصل پالنگان تا شهر اورامان تخت کشاورزی محدود و تا حدود بسیار زیادی منحصر به باغداری است و با روش «بساز و بکار» همراه است. مردمان این منطقه در جاهایی که زمین سنگلاخی بوده و با کمبود خاک مواجه هستند با صرف انرژی زیاد، حمل و جابجایی خاک به اطراف مناطق سکونت خود در دامنه کوه‌ها، زمین موردنیاز را برای کشت باغات هموار و آماده می‌کنند؛ و به‌نوعی می‌توان آن را کشت پلکانی نامید. این نوع کشت یکی از فنون کشاورزی است که مردم هورامان بر آن تسلط دارند. جهان هورامانی‌ها به مناطق مرتفع و بلند، ارتفاعات متوسط و دره‌های عمیق تقسیم می‌شود. یکی از ویژگی‌های بارز نظام معیشتی منطقه هورامان با توجه به خصیصه کوهستانی بودن آن، اشتغال مردمان این دیار به زیست دامداری است. دامداری در هورامان با نام‌های چون «حیوان‌داری» و «دولت‌داری» شناخته می‌شود و دامدار را «دولتمند» خطاب می‌کنند. به عبارتی می‌توان گفت که دام مهم‌ترین و بزرگ‌ترین سرمایه و دارایی این مردمان است (منصوری مقدم و همکاران، ۱۳۹۶).

یافته‌های تحقیق

تأثیرات اقتصادی

رشد نسبی بازار محلی

یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر رونق توریسم، تأثیرات اقتصادی آن بر مردم منطقه و جامعه میزبان است. در صورت رونق گردشگری در هر منطقه، زیرساخت‌ها (جاده، بیمارستان، دسترسی به وسایل رفاهی و ...) بهتر می‌شود و باعث تغییراتی در نظام اقتصادی منطقه می‌گردد و به تبع آن شیوه زندگی آن‌ها را دگرگون کند. همان‌طور که در بخش معرفی جامعه مورد مطالعه بیان شد اقتصاد کنونی و عمده منطقه هورامان مبتنی بر دامداری، باغداری و تا حدودی هم صنایع دستی است؛ اما باین وجود در طول دو دهه اخیر، این منطقه پذیرای یک سری تغییرات در زمینه‌های گوناگونی شده

است. در منطقه هورامان و مناطق توریستی آن به‌ویژه روستاهای هورامان تخت، پالنگان، سلین، بلبر و بیساران نوعی تغییرات اقتصادی ناشی از رونق گردشگری رخ داده که شیوه زیست مردمان این منطقه را تا حدود بسیار زیادی دگرگون نموده است. یکی از آگاهان به وضعیت مردم منطقه پالنگان که به‌طور هم‌زمان مشغول هوارنشینی (دامداری) و خدمات‌رسانی به توریست‌ها بود این‌گونه تأثیرات گردشگری بر این روستا را توصیف می‌نمود:

«راستش در چند سال اخیر میزان تمایل به هوارنشینی (همان زیست دامپروری) بسیار کم شده است و بیشتر جوانان یا افراد روستا یا در ده می‌مانند و یا به کولبری می‌روند. الآن خیلی‌ها بیشتر کارشان شده ارائه خدمات به توریست‌ها، شاید بیست سال قبل کل روستا تخلیه می‌شد و همه به هه وار می‌آمدند ولی الآن نه بیشتر مردم تو روستان و شغلشون اونجاست». (پیمان از روستای پالنگان).

این نظری بود که دقیقاً بسیاری از مردم پالنگان و بلبر و هورامان تخت تکرار می‌کردند که به‌نوعی تأثیر توریسم بر تغییر شیوه زیست اقتصادی مردمان این منطقه را نمایان می‌سازد. تغییرات مذکور گرچه محدود به نظر می‌رسیدند اما از نظر ساکنان منطقه تأثیرات و پیامدهای فراوانی بر زندگی اقتصادی آن‌ها گذاشته بود. در این زمینه دهیار روستای پالنگان به مشاغل و فرصت‌های شغلی جدیدی همانند توسعه خانه‌های بوم گردی و اجاره آن‌ها، مغازه‌داری، رستوران‌داری، باربری و حمل بار گردشگران با کمک چهارپایان و یا توسط خود افراد بومی، فروش لبنیات محلی، پرورش و فروش ماهی و ... که تحت تأثیر صنعت گردشگری شکل گرفته و رشد یافته‌اند اشاره نمود. محدودیت منابع زراعی، دامی و غیره باعث شده که مردم منطقه هورامان نسبت به ایجاد هرگونه فرصت شغلی جدید و تغییر اقتصادی در جامعه خود خوش‌بین باشند و از آن استقبال کنند و اهالی منطقه در مصاحبه‌های خود به این مسئله اشاره نمودند:

«یکی از رستوران‌دارهای پالنگان می‌گفت: توریست‌ها البته نه همشون بعضیاشون میان از من کباب ماهی می‌خرن و مصرف می‌کنن و خیلیا هم ماهی می‌خرن و با خودشون می‌برن».

«یکی از رستوران‌داران بلبر می‌گفت: هرشب من و همسایم مشتریان زیادی در رستوران‌مان داریم و بوده شبی چند میلیون فروش داشتیم البته فصلیه و همیشگی نیست» (رستوران‌دار مشرف به رودخانه در ابتدای ورودی پل).

در این زمینه یکی از صاحبان خانه‌های بوم گردی به نام محمد می‌گفت:

«اجاره خونه زمان‌های که شلوغه خیلی خوبه و برای ما کمکیه؛ و الآن تو روستای ما خونه اصلاً برای ساکنین هم گیر نمیاد».

یکی از اهالی روستای سلین که دانشجوی ارشد بود به تأثیر حضور گردشگران بر اقتصاد خانواده اشاره کرد و می‌گفت:

«از وقتی توریست داریم بعضی‌ها وضع اقتصادیشون خوب شده و تونسستن پولی اندوخته کنند و همه بچه‌هاشون رو بفرستن درس بخونن».

پيامدها و تأثیرات به وجود آمده تحت تأثیر صنعت گردشگری گرچه محدود به نظر می‌رسد اما از نظر بسیاری از اهالی منطقه که از این راه موفق به راه‌اندازی کسب‌وکاری شده‌اند مثبت ارزیابی می‌شود. در نتیجه تعدادی از اهالی منطقه به مشاغل جدیدی روی آورده‌اند که بتوانند از طریق آن وضع اقتصادی خود را بهبود بخشند. افراد درگیر در این فعالیت‌ها در مقایسه با دیگر ساکنین از وضعیت اقتصادی نسبتاً بهتری برخوردارند. گرچه ممکن است درآمد حاصل از برخی از این مشاغل چندان زیاد نباشد، اما از نظر اهالی منطقه نسبت به مشقت‌های زیست دآمداری بسیار بهتر به نظر می‌آید. بر اساس مشاهدات انجام گرفته در میدان تحقیق در روستای پالنگان، در روزهای اوج مراجعه گردشگران تعدادی از نوجوانان، جوانان و افراد بزرگسال در کنار فرغون‌ها و الاغ‌های خود توقف کرده و از این طریق بار گردشگران را به مقصدهای گردشگری اطراف روستا حمل می‌کنند. در این زمینه یکی از باربران به نام رفیق می‌گفت:

«من الاغم را با هزارتا مدرک و هوارنشینی عوض نمی‌کنم. تو هفته دو روز باهاتس بار جابجا می‌کنم و از این طریق خرج خودم و خانوادمو می‌تونم دربیارم».

یکی دیگر از جوانان روستا در هوار اورامان تخت که کارگر فصلی هم بود می‌گفت:

«راستش دیگه هوارنشینی و دآمداری شغلی نیست که جوابگو باشه و جوان‌ها به سمتش گرایش داشته باشن. الآن و در حال حاضر کولبری، کارگری در سایر شهرها و درآمد از طریق مسافرها بیشتر جوان‌ها رو مشغول کرده. هرچند اینم بگم که دآمداری و چراگاه و آب از این بیشتر ظرفیت نداره و توان محیط طبیعی هم همین مقدار دامه».

این تغییر در میزان دسترسی به درآمد ناشی فرصت‌های صنعت گردشگری باعث شده که در روستاهای هدف گردشگری، اهالی منطقه با توریست‌ها ارتباط مستقیمی داشته و تا حدودی هم

هویت شغلی و فرهنگی خود را در این قالب تعریف نمایند. درگیر شدن اهالی روستاهای هدف گردشگری در فعالیتهای مذکور باعث شده که زندگی آنها تغییر کرده و از درآمد نسبتاً بالایی برخوردار شده و احساس رضایت کنند. بنابراین پدید آمدن فرصتهای اقتصادی جدید ناشی از گسترش گردشگری در منطقه از نظر برخی از هورامی‌ها به مثابه تمهیدات و امکاناتی تصور و تفسیر می‌شوند که گرچه در مقیاس محدودی هستند، اما سطح انتخاب اقتصادی و نیز درآمد نسبی آنها را افزایش داده است.

تأثیر منفی بر اقتصاد محلی و تعارض آن با اقتصاد گردشگری

در کنار تأثیرات مثبت برخی از گردشگران بر اقتصاد رفاهی و خدماتی منطقه، اقتصاد سنتی منطقه نیز باید از گردشگری منتفع شود، اما این تأثیر در بسیاری از موارد منفی بوده است. هم‌زمان نوعی از گردشگر سربار نیز وجود دارد که درآمدزایی چندانی برای روستاهای میزبان ندارد. با وجود اینکه گرایش شدید مردم به تفریح و گردشگری طی سالیان اخیر، نشان‌دهنده ارزش بالای منابع گردشگری روستایی است که می‌توانند زمینه جذب منابع مالی را از طریق گردشگران به مناطق روستایی فراهم آورند؛ اما باید توجه داشت که ارزش‌گذاری این منابع با مشکلاتی همراه است و در اغلب موارد گردشگران نیز بدون پرداخت هزینه، کمال استفاده را از جاذبه‌های گردشگری روستایی می‌برند و این به یک الگوی رفتاری در صنعت گردشگری نواحی روستایی بدل شده است. هرچند گردشگری زمینه رشد و گسترش فرصتهای شغلی و رونق نسبی بازارهای محلی در جامعه میزبان را فراهم می‌آورد، اما باین‌وجود حضور گردشگران در جوامع روستایی مسائل و مشکلاتی را نیز با خود به همراه دارد که از جمله آن در جامعه مورد مطالعه می‌توان به: محرومیت از برخی مزایای رفاهی برای جامعه میزبان به‌ویژه در فصول مسافرتی سال، وابستگی بیش‌ازاندازه مناطق میزبان به گردشگری، تضعیف فرهنگ کار و تولید نزد روستاییان، عدم توازن منافع و سود اقتصادی که برای مناطق هم‌جوار تنگدستی به بار می‌آورد و (این گفته‌ها توسط برخی از روستاییان پالنگان، مثلاً برای نمونه زنی می‌گفت که بسیاری از جوانان تمایلی به کار کشاورزی یا دامداری ندارند، گفته‌ای که توسط دهیار و چند جوان دیگر تأیید می‌شد. در مورد مناطق هم‌جوار نیز وضعیت اقتصادی روستاهای گردشگر پذیر تا حدودی بهتر از روستاهای غیر گردشگر پذیر خصوصاً در اورامان تخت است) ... می‌توان اشاره نمود. بر این اساس می‌توان گفت که تقابل در منافع گردشگری در زمینه دیگری نیز ظهور می‌یابد و آن تقابل بین اقتصاد بومی و اقتصاد گردشگری است. با مشاهده و همچنین مصاحبه با اهالی روستاهای هدف گردشگری در منطقه هورامان تخت مشخص شد که بسیاری از اهالی مشاغل سنتی خود را که عمدتاً دامداری و باغداری بوده، رها کرده‌اند (یکی از دلایل این کار خصوصاً در اورامان تخت و پالنگان رشد اقتصاد گردشگری، افزایش جمعیت و کمبود منابع طبیعی به نسبت جمعیت و هم‌زمان استفاده‌های دیگر مثلاً از آب چشمه هانی در هوار هانی است). زوال تدریجی اقتصاد بومی و ترک فعالیت مردم منطقه از کارهای قبلی و روی

آوردن به مشاغلی که عمدتاً ناپایدار هستند بخشی از پیامدهای اقتصاد گردشگری است؛ اما در کنار این مسائل، گردشگری نیز باعث تقابل و تعارض بین منافع گروهی از افرادی که در حوزه خدمات‌دهی به گردشگران مشغول به فعالیت بوده و دامدارانی که پیشه پدران‌شان را حفظ کرده‌اند به وجود آمده است. به طوری که برخی از دامداران منطقه از این موضوع شاکی بوده‌اند که بسیاری از اهالی با حضور و رفت‌وآمد دام‌های آن‌ها در روستا مخالف بوده؛ زیرا این کار را باعث عدم جذب گردشگر و همچنین کثیف شدن فضای داخلی روستا می‌دانستند (روستای پالنگان حتی طرح جداسازی طولیله‌های روستا و انتقال آن به عنوان یک موضوع مهم طرح شده است). علاوه بر این، بسیاری از جوانان پرداختن به کارهای سنتی چون دامداری را در داخل روستا شایسته خود نمی‌دانند و به این فعالیت به دیده تحقیر می‌نگریستند و بر پیشانی آن داغ ننگ بی‌کلاسی می‌زدند. در این زمینه یکی از دامداران روستای پالنگان می‌گفت:

«الآن یه طرح دارن برای ممانعت از ورود دام‌ها به روستا و ایجاد طولیله در اطراف روستا. علاوه بر این دیگه جوانان ما نمی‌خوان به دامداری بپردازن و برای خیلی از اونا نوعی عیب محسوب میشه».

یکی دیگر از جوانان همین روستا می‌گفت:

«الآن خیلی از جوان‌ها دیگه به هوار نمیان و کارگری و کولبری و زندگی جدید براشون جذاب‌تره. هرچند در اینجا ظرفیت توسعه دامداری داره، ولی اکثر بچه‌ها دوست ندارن دامداری و باغداری انجام بدن».

یکی از ویژگی‌های مهم در خصوص رفتار اقتصادی برخی از گردشگران در جامعه میزبان که می‌توان به آن اشاره نمود، عملکرد آن‌ها در حوزه مصرف و صرف هزینه‌های مورد انتظار است. طی مصاحبه‌های صورت گرفته با اهالی منطقه، آن‌ها بر این باورند که بسیاری از گردشگران نه تنها از نظر اقتصادی ارزشی ایجاد نمی‌کنند بلکه مسائل و مشکلاتی را در جامعه میزبان ایجاد می‌کنند. با توجه به اینکه حضور این دسته از گردشگران به صورت کوتاه‌مدت بوده، امکانات وسایل موردنیاز سفر را با خود به همراه دارند در نتیجه از نظر اهالی منطقه فاقد هرگونه سودمندی می‌باشند. این دسته از گردشگران که از شهرها و مناطق نزدیک هورامان به روستاهای هدف گردشگری مراجعه می‌کنند جامعه میزبان را نه چون مقصد گردشگری بلکه مانند مکانی موقت برای سفر یک‌روزه تصور کرده، به همین دلیل کل مایحتاج فرد و خانواده در مبدأ تهیه شده و هیچ نوع خریدی حتی جزئی‌ترین آن در مقصد گردشگری توسط این دسته از گردشگران انجام نمی‌شود. در این زمینه یکی از رستوران‌داران منطقه می‌گفت:

«راستش خیلی از خانواده‌ها میان اینجا، همه چیز با خودشون میارن و حتی نون و تخم‌مرغ و پفکم میارن و اصلاً از ما خریدی نمی‌کنن، نه من حتی از سوپر مارکت هم خرید نمی‌کنن».

علاوه بر این موارد می‌توان گفت که یکی از ویژگی‌های توریسم ایجاد تحول در صنایع دستی، تولید و فروش آن‌ها است. اگر صنایع دستی چون کلاش بافی، سببافی، کلاه سازی و... و محصولات دیگری مانند کشک، روغن، عسل، پنیر و... در کنار محصولات باغی را از محصولات عمده تولیدی در منطقه هورامان در نظر بگیریم. انتظار می‌رود که گردشگران، مصرف‌کنندگان و خریداران این نوع محصولات سنتی و ارگانیک در محیط باشند؛ اما آیا می‌توان گفت که گردشگری توانسته بر صنایع دستی، محصولات دامی و باغی هورامان تأثیر بگذارد و برای آن‌ها مشتریانی در بین گردشگران ایجاد کند؟ بر اساس مشاهدات محققین و گفته‌های اهالی منطقه جواب این سؤال منفی است. «یکی از مغازه‌داران هورامان تخت می‌گفت: چیزهایی که در تو این مغازه هستن و به‌عنوان صنایع دستی به فروش می‌رسه بیشتر از همدان، ساوه، قزوین و شمال میارم و هیچ کدامش حتی این گلونی هم متعلق به اینجا نیست».

در نهایت تأثیرات گردشگری بر اقتصاد محلی در بحث تولید و فروش صنایع دامی، دستی، کشاورزی ناچیز است و برخی از گردشگران تمایلی به خرید این محصولات ندارند و به همین دلیل نمی‌توانند عوامل رونق تولید و فروش این محصولات در بازارهای گردشگری باشند.

گردشگری و تأثیرات فرهنگی

چنانکه پیش‌از این تشریح گردید گردشگران حین اقامت خود در مقصد، با جامعه محلی ارتباط برقرار نموده و نتیجه این روابط تغییر در کیفیت زندگی، سیستم‌های ارزشی، تقسیم‌کار، روابط خانوادگی، نگرش، الگوهای رفتاری، جشن‌ها و اقدامات خلاقانه فردی و اجتماعی می‌شود (رتز، ۲۰۰۰). بر این اساس گردشگری دارای اثرات و پیامدهای مختلفی است. طبیعی است که گردشگران و محلی‌ها دو نگاه متفاوت به چیزهایی داشته باشند که مکان گردشگری عرضه می‌کند، اما نکته این است که در فضای مواجهه بین گردشگر و اهالی جامعه میزبان معناها دست‌خوش تغییرات بنیادین می‌شوند و در متن تناقض‌ها، توقعات، چشمداشت‌ها و ناسازه‌ها هستی متفاوتی می‌یابند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰). به این ترتیب، درحالی‌که توریست‌ها در پی تجربه‌های فراتر از روزمرگی، رؤیایا و اشتیاق خود برای درک معناهای ژرف‌تری از زندگی را در مناطق بکر و دورافتاده روستایی که به گمان آنان از شرایط و چشم‌اندازهای رمانتیک و دلپذیری برخوردارند، جستجو می‌کنند؛ هم‌زمان مزاحمت‌هایی را نیز برای زندگی محلی به همراه آورده و نظم، ثبات و آرامش آنان را برهم می‌زنند و بعلاوه فرهنگ جامعه میزبان هم دست‌خوش تغییراتی می‌گردد. اتفاقی که در این حوزه حائز اهمیت است، مواجهه، تعامل و تبدیلی است که در دادوستد دانش‌ها، رسوم و ارزش‌هایی بین این دو فرهنگ صورت می‌پذیرد

و سرانجام به سطوحی از تغییرات فرهنگی در هر دو سو می‌انجامد. مسلماً این فرایند تغییر می‌تواند برای هر دو سو نتایج مثبت یا منفی در برداشته باشد. تغییر و تحول در فعالیت‌های سنتی و هنری روستایی به‌منظور متناسب ساختن آن برای مخاطبان گردشگر، شلوغی و ازدحام بیش‌ازحد در مکان‌های سنتی، ایجاد تضاد و تنش بین اعضای جامعه روستایی، افزایش نابرابری و شکاف اجتماعی بین بخش‌های مختلف این جوامع، خارج از دسترس قرار گرفتن مکان‌های تفریحی برای خود افراد محلی، رواج آسیب‌های اجتماعی و موارد دیگری از این قبیل، از جمله دیگر پیامدهای توسعه گردشگری روستایی هستند.

گردشگری و تغییر در شیوه زیست مردمان منطقه هورامان باعث شده است که توریسم تأثیرات زیادی بر فرهنگ و رسوم مردم منطقه بر جای بگذارد. یکی از این مسائلی که در این خصوص می‌توان به آن اشاره کرد تأثیر نوع پوشش و رفتار گردشگران بر جامعه میزبان است. در این خصوص یکی از زنان روستای پالنگان نظر خود را در مورد توریست‌ها این‌طور بیان می‌کرد:

«واقعاً زنانشان بی‌حجاب هستند و رفتارشان خوب نیست

گاهی وقت‌ها رفتارهای می‌کنند که من به‌عنوان یک زن شرمم

میاد و دوست ندارم دخترم از آن‌ها یاد بگیرد».

یکی دیگر از زنان همین روستا این نظر را بیان می‌داشت:

«انگار اینجا بی‌حجاب خانه و نمایش‌خانه است، انواع

آرایش‌ها را برای زنی ما به نمایش گذاشته‌اند».

این رفتار باعث ایجاد نوعی اختلال در رفتار مردمان منطقه شده است خصوصاً در مناطق توریست‌پذیر، به دلیل کم‌رنگ شدن شیوه زیست گذشته و تأثیرپذیری بسیار از توریست‌ها، بسیاری از رفتار گردشگران برای مردم منطقه جذاب و الگو است. سبک پوشش، نحوه رفتار و عدم احساس صمیمیت باغریبه‌ها و نقش غریبه‌فایده‌مند را داشتن و نوعی رفتار تجاری در میان مردم منطقه ایجاد شده است. درواقع سبک پوشش، آرایش و حتی نحوه تعامل مردم منطقه تمایل به شباهت به رفتار گردشگران دارد.

علاوه بر این اعتیاد ناهنجاری بسیار معمول و مشهودی است که مردم منطقه عامل رواج آن را گردشگری و برخی از گردشگران می‌دانند. منطقه هورامان به دلیل بافت سنتی و مذهبی، سلطه گفتمان حاکم سنت‌گرایی و نیز تا حدود زیادی وجود نظام پدرسالاری قبح‌اعتیاد و بسیاری از امور ناهنجار، مکانی است که به‌صورت بالقوه امکان معتاد شدن و گرایش به اعتیاد در میان اهالی به‌ندرت مشاهده می‌شود؛ اما با ورود گردشگران و حضور آن‌ها در میان اهالی منطقه، نوعی تمایل به هم‌نشینی و برخورداری از تجارب آنان باعث شده است که اعتیاد توسط گردشگران خصوصاً گردشگران شهرهای نزدیک در هورامان رواج یابد و به یک ناهنجاری اجتماعی تبدیل شود که

تعدادی از اهالی را درگیر خود نموده است. یکی از افراد معتاد که راننده ماشین باری بود در این خصوص می‌گفت:

«راستش اینجا من به خاطر دوستی با یکی از توریستای کرمانشاهی معتاد شدم و اون بود که باعث شد که تریاک بکشم الانم باهم دوستیم و خیلی وقتا اون برای ما میاره، حتی چند نفر از دوستانم اینجا توسط توریست‌ها معتاد شدن». دهیار پالنگان می‌گفت: «الآن راستش بیشتر مواد معتادای اینجا توسط فروشندهگان شهرهای دوربر که اینجا به‌عنوان توریست اومدن تهیه میشه».

بنابراین از نظر مردمان بومی، رفتار برخی از گردشگران و تأثیرات منفی رفتاری آن‌ها، به‌نوعی گردشگران را به‌مثابه سوژه‌هایی از لحاظ فرهنگی مزاحم و از لحاظ اقتصادی درآمدزا به حساب می‌آیند. یکی از نکات مهم که در طول مشاهدات تحقیق در تمام روستاها به چشم می‌خورد برخورد گرم مردم روستا، دعوت نمودن از عوامل تحقیق و حتی مهمان شدن برای نهار و یا شام و نوعی تعامل دوستانه با محققین بود رفتاری که برای سایر مردم نیز تا حدودی تکرار می‌شد؛ اما این نوع تعامل دوستانه با محققین در چند روستا متفاوت از سایر روستاها بود. در روستاهای گردشگر پذیر نحوه تعامل کاملاً مانند بیگانه و نوعی تعامل غیر خودی و متفاوت از سایر روستاها مشاهده شد (هیچ نوع دعوت، تعامل همراه با محبت همانند سایر روستاها و حتی اعضای شورا و دهیاران نیز تعاملی کاملاً بوروکراتیک با محققین داشتند) در روستاهای گردشگر پذیر نوعی تعامل بازار محور بر رفتار مردم با گردشگران و هر نوع غریبه‌ای حاکم است و بیشتر گردشگران را منبع درآمد و در بسیاری از موارد عامل رواج ناهنجاری در جامعه خود در نظر می‌گیرند. یکی از رستوران‌داران در هورامان تخت می‌گفت:

«بله ما به مهمان احترام می‌گذاریم اما در واقعیت مهمان‌ها هم باید برای ما نفعی داشته باشند. راستش اینجا تنها زمانی که بین مهمان و اهل روستا تفاوت وجود ندارد هنگام مراسم پیرشالیار است». یکی دیگر از ساکنین بلبر به این موضوع اشاره می‌کرد که: «آنقدر مهمان و توریست میاد که همیشه به همه احترام گذاشت. راستش الان بیشتر مردم منطقه به دنبال پول و کسب درآمد از این مردم هستند. توریست‌ها منبع کسب درآمد و پول هستند».

رواج اعتیاد، تغییر سبک پوشش، تأثیر بر رفتار نسل جوان، رفتارهای خارج از عرف و هنجار رسمی و غیر رسمی مانند برپا نمودن چادر توسط دختران و پسران، مصرف مشروبات الکلی و ... ساخت

رفتارهای بازار محور و بسیاری از تغییرات دیگر رفتاری از پیامدهای تأثیر گردشگری و رفتار گردشگران بر مردمان این منطقه از اورامانات است.

گردشگران و دسته‌بندی آنان

تعامل، نگاه و رفتار مردم منطقه با گردشگران مختلف متفاوت است. یکی از نکات مهم در تعامل مثبت و دوستانه این است که گردشگران خارجی در میان مردمان این منطقه محبوب‌ترند و مردم تعامل بهتر و دوستانه‌تری با آن‌ها دارا می‌باشند. این نوع از گردشگران از جایگاه بهتری نسبت به سایر گردشگران در میان مردم منطقه برخوردارند. گردشگران خارجی از دید مردم منطقه مزاحمت کمتری ایجاد کرده و رفتار آن‌ها حاکی از احترام به جامعه میزبان است و همچنین دارای منفعت اقتصادی بسیاری بیشتری هستند. یکی از اهالی روستای سیلین می‌گفت:

«راستش خارجی‌ها خیلی خوب‌اند. افراد محترمی‌اند. اذیت نمیکنن و چشمان

پاکی دارند و خیلی علاقه دارن که کلاش (نوعی گیوه خاص مناطق کرد

نشین) و لباس کردی بپوشن و اصلاً آشغالاشونم بیرون پرت نمیکنن».

یکی دیگر از اهالی روستای پالنگان می‌گفت:

من حاضرم خارجی‌ها را به خونهام راه بدم و بیان خونم و این کارو کرده‌ام،

چون هم چشم پاک و هم محترم‌اند. یک واقعیت اینه که منفعت زیادی برای

ما دارن هرچن خیلی تعدادشون کمه خیلی خوب خرج می‌کنن و اذیتم

نمیکنن و خیلی مرتب و تمیزاند.

درواقع گردشگران فرهنگی و گردشگران خارجی دو دسته از گردشگران هستند که مردم منطقه برای آن‌ها احترام بیشتری از سایر گردشگران قائل‌اند. گردشگران فرهنگی به دلیل درگیری با فضای خاص فرهنگی و سعی در لذت بردن از این فضاها نوع عمل مشخص و خلاف عادت‌ی از خود نشان نمی‌دهند و اکثراً قابل احترام و مورد اعتمادند و برخی از آنان که افراد خاص و شناخته‌شده‌تری هستند توانایی تأثیرگذاری زیادی بر فضاهای فرهنگی را دارا هستند و هیچ نوع ناهنجاری فرهنگی، اجتماعی و محیطی از جانب آنان ایجاد نمی‌شود. در کنار این نوع گردشگران، گردشگران خارجی نیز به دلیل مزیت اقتصادی زیاد، احترام به سنت‌ها و عدم ایجاد ناهنجاری و هم‌زمان احترام به پاکی محیط‌زیست از گردشگران محبوب و موردپسند جامعه هستند که مردم منطقه تعامل با آن‌ها و حتی برخی مواقع اعتماد به آن‌ها را بیشتر از گردشگران داخلی می‌دانند.

از میان گردشگران داخلی بیشتر گردشگران فرهنگی هستند که تأثیر مثبت بر فرهنگ و رفتار مردم منطقه دارند و نوع نگاه مردم منطقه و نحوه تعامل با آنان مثبت و توأم با احترام است؛ اما برخی دیگر از گردشگران به‌عنوان سوژه‌ای اقتصادی نگرسته می‌شوند که علاوه بر سود اقتصادی دارای تأثیرات منفی و رواج برخی ناهنجارها در میان اهالی منطقه هستند. گردشگران از مناطق نزدیک و شهرهای

اطراف، اردوهای دسته‌جمعی، گروه‌های دوستان و گردشگران فقیر و از لحاظ مادی کم‌توان تأثیر منفی زیادی بر فرهنگ منطقه دارند و برخی از ساکنین روستاها مخالف اردوهای مجردی پسران جوان بودند و آن را عامل ناهنجاری و هم‌زمان تخریب محیط‌زیست می‌دانستند.

تغییرات فرهنگی ناشی از تعامل با گردشگران

ارتباط میان صنعت گردشگری و جامعه میزبان و فرهنگ آن ارتباطی دیالکتیک و دوسویه است و نباید به‌عنوان دو مفهوم مجزا و مستقل نگریسته شوند. زمانی که یک جامعه روستایی اقدام به کالایی نمودن ابعادی از فرهنگ محلی خود برای توسعه گردشگری می‌نماید و در این مسیر پیش می‌رود، وجه کاربردی فرهنگ محلی یا همان اصالت‌های فرهنگی ساختارهای اجتماعی، تحت تأثیر و بلکه تحت تسلط وجه مبادله‌ای فرهنگ قرار خواهد گرفت (جورج و دیگران، ۲۰۰۹: ۷۴-۵۶). وقتی فرهنگ خودش جاذبه شود، نگرانی‌هایی در رابطه با اصالت‌های آن در گشودگی به روی گردشگران پدید می‌آید. با کالایی نمودن و ارائه فرهنگ‌های بومی از طریق نمایش‌های فرهنگی و سوغات به گردشگران، در طول زمان و برای همخوانی بیشتر با ذائقه‌های مخاطبان، ممکن است تغییر و تبدیل‌هایی در اصالت‌های آن پدید آید (کوهن، ۱۳۷۸: ۲۱۲). این تغییر و تبدیل‌ها می‌تواند با افراط در ایجاد جاذبه‌های فرهنگی برای گردشگری و برخوردهای بیش‌ازحد سوداگرانه با نمودهای فرهنگی از قبیل مناسک مذهبی، عادات و سنن، جشن‌ها و نمایش‌ها، صنایع‌دستی، موسیقی و دیگر الگوهای فرهنگی و ارائه نامناسب آن‌ها صورت بگیرد.

جشن نوروز، جشن پیرشالیار، جشن انار، جشن شعرخوانی و مراسم در چند روستا و ... باعث شده است که فرهنگ بومی مردم منطقه بسیار مورد توجه واقع شود و شرکت جوانان در آن بسیار بیشتر از بزرگ‌سالان است. در این زمان است که اثر نمایشی حالت عکس می‌یابد و فرهنگ مردم منطقه و پوشش و زیبایی رنگ‌ها و سنن آن است که گردشگران را مسحور می‌کند و تحت تأثیر قرار می‌دهد. بخشی از این مراسم برای جذب گردشگران و بخشی از آن برای تحت تأثیر قرار دادن سایر گردشگران است و این باعث می‌شود نوعی تشبیت باورهای سنتی در زمانه نمایش با نمایش آن در بین جوانان صورت بپذیرد. فرهنگ و سنت حاکم بر جامعه و نوع پوشش منطقه در قالب مراسم‌های سنتی و حتی گاه مدرن به گردشگران ارائه می‌شود. فرهنگ و سبک پوششی که بسیاری از نشانه‌های فرهنگ مدرن را خصوصاً جنبه نمایشی آن را با خود به همراه دارد. هرچند این نوع مراسم‌ها خصوصاً جشن انار و مراسم نوروز نوعی فستیوال هستند اما توانایی آن‌ها در بازتولید مقطعی فرهنگ سنتی و ترکیب آن با دنیای مدرن و ارائه هم‌زمان این فرهنگ سنتی به گردشگران بسیار قابل توجه است. یکی از زمان‌های که لباس و کفش ساخت منطقه در بین گردشگران مشتری پیدا می‌کند دقیقاً همین زمان‌ها است. این فستیوال‌ها و مراسم‌های خاص، می‌تواند عامل معرفی فرهنگ و سنن و پوشش منطقه به گردشگران و هم‌زمان درگیر شدن و اهمیت دادن نسل جوان به فرهنگ

بومی خود باشد. در این مقطع بیشتر گردشگران متأثر از فرهنگ منطقه هستند. یکی از جوانان روستا هورامان تخت که روحانی هم بود می‌گفت:

«مراسم عروسی پیرشالیار و مراسم اون برای ما مهمه چون علاوه بر روح ایمانی که در خود داره توانسته نسل جوان رو درگیر مسئله بکنه و هم‌زمان نوعی روحیه همکاری و تعاون مردم منطقه رو به دیگران نشان بدهد».

یکی از مطلعین منطقه می‌گفت:

«جشن انار روحیه خاصی به منطقه میده و جوان و پیر درگیر برگزاری اون میشن هم سنت‌ها حفظ میشه و هم بازاری برای فروش محصولات کشاورزی درست میشه. جذابیتی که این مراسم داره هم ما و هم توریست‌ها رو مجذوب اون کرده. هرچند برخی آدم که به فکر فرهنگ و اقتصاد مردم نیستند با اون مخالفند ولی به نظر من لازمه و باید برای بالندگی فرهنگی و اقتصادی مردم نمونه‌هاشون بیشتر بشه».

آنچه واضح است، مراسم سنتی و این نوع فستیوال‌ها تأثیر زیادی بر تداوم و نمایش فرهنگ سنتی دارد و هم‌زمان می‌تواند از لحاظ اقتصادی و حتی تبلیغات تأثیر زیادی بر اقتصاد منطقه بگذارد. جشن انار توانسته است در سال‌های اخیر تبلیغ زیادی برای انار اورامان و مشتقاتش داشته باشد و بر فروش آن تأثیرگذار بوده است. علاوه بر بعد مراسمی چند فستیوال و مراسم شعرخوانی مثلاً برای ماموستا بیسارانی شاعر اهل روستای بیساران باعث شده که هم توجه گردشگران فرهنگی و هم مردم منطقه و روستا به شعر و ادب جلب شود. از دید یکی از مسئولین انجمن ماموستا بیسارانی، برگزاری مراسم و شب‌شعر برای ایشان بر بالندگی ادب و فرهنگ ادبی مردم منطقه و جوانان بسیار تأثیرگذار بوده است؛ و این وجه باعث شده که ادبیات کردی هورامی نیز به گردشگران شناسانده شود؛ و این سبب جذب توریست‌های فرهنگی شده است.

نتیجه‌گیری

گردشگری از لحاظ اقتصادی، اکولوژیکی، فرهنگی تأثیرات مثبت و منفی را برای مردم منطقه هورامان به همراه داشته است. در هورامان می‌توان به عوامل مختلفی که بر اقتصاد آن‌ها تأثیرگذار بوده‌اند اشاره نمود؛ اما اقتصاد هورامان با در نظر گرفتن برخی تفاوت‌های درون منطقه‌ای بر پایه عوامل مختلفی قوام یافته است. اولین عامل بعد از اقتصاد سنتی، صنعت توریسم و گردشگری در این منطقه است. توریسم توانسته منبع درآمد بسیار خوبی برای چندین روستا و تعدادی از افراد این

روستاها ایجاد نماید و به‌نوعی هم سیمای اقتصادی و هم سیمای فرهنگی جامعه هورمان را تغییر بدهد. توریسم ویژگی‌های مثبت و منفی زیادی دارد که هر دوجه هم‌زمان در کنار یکدیگر تأثیرات زیادی بر جامعه میزبان می‌گذارند. از ویژگی‌های مثبت توریسم و صنعت گردشگری می‌توان به ایجاد بازارهای مناسب در ماه‌های خاصی از سال اشاره نمود که منبع درآمد و گردش مالی برای بسیاری از خانواده‌ها ایجاد نموده است. همان‌گونه که در بخش قبلی و در پیشینه آمد گردشگری مزایای اقتصادی، اجتماعی زیادی برای جامعه میزبان از لحاظ رونق اشتغال، سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت، افزایش سرمایه‌های مالی، روابط فرهنگی و ... داشته باشد و در مناطق مختلف نیز این تأثیرات بررسی شده است. محیط‌زیست، فرهنگ، صنایع‌دستی و غیره به‌عنوان ابزارهای رونق گردشگری بررسی شده‌اند؛ اما ادعای محققین در این تحقیق تا حدودی متفاوت است.

از لحاظ اقتصادی هرچند تأثیرات مثبت زیادی در جوامع روستای میزبان هورامان تخت مشاهده شده است، اما در واقعیت صنایع‌دستی بومی، هیچ رونقی نداشته و تولید آنان متوقف شده است و بیشتر تولید صنایع‌دستی در روستاهای غیر گردشگر پذیر است که مصرف‌کنندگان نیز شهرهای مرپوان، سنندج، کامیاران و ... هستند تا گردشگران. علاوه بر این مورد، بسیاری از مشاغل سنتی به دلیل تأثیر روانی و الگوبرداری از رفتار گردشگران آسیب دیده است و نسل جوان تمایل زیادی به دامداری به‌عنوان یک شغل ندارد. تولیدات دامی و باغی نیز توسط گردشگران خریداری نمی‌گردد. از لحاظ هنجاری و فرهنگی نیز، گردشگری عامل رواج بی‌حجابی، رفتارهای متفاوت با عرف جامعه میزبان، گسترش اعتیاد در جوامع گردشگر پذیر و تغییر سبک پوشش شده است اما این نکات منفی را نوع خاصی از گردشگران از طبقه متوسط به پایین و جوانان مجرد عامل بوده‌اند که بیشتر از شهرهای نزدیک به این مناطق مسافرت نموده‌اند. در بین این گردشگران اما گردشگران فرهنگی حاضر در مراسم پیرشالیار یا جشن نوروز و انار، تأثیر زیادی بر بالندگی فرهنگ بومی مردم منطقه گذاشته‌اند و علاوه بر رونق برگزاری این نوع جشن‌ها و مراسم مرتبط با آن، جوانان منطقه را نیز ترغیب به مشارکت در آن کرده‌اند. از لحاظ ادبی نیز گردشگران فرهنگی تأثیر مثبتی بر شعرخوانی و شعر سرایی در روستاهایی مانند بیساران داشته‌اند و انجمن‌های فرهنگی و ادبی این نوع روستاها را فعال و تقویت نموده‌اند؛ اما نکته مهم در بین گردشگران تأثیرات مثبت گردشگران خارجی است. این گردشگران عامل رونق اقتصادی‌اند، به محیط‌زیست احترام می‌گذارند و هم‌زمان سنن مردم منطقه برایشان جالب بوده و راغب به مصرف صنایع‌دستی و پوشاک محلی‌اند. حتی به دلیل اهمیت گردشگران خارجی، یادگیری زبان انگلیسی در مناطق گردشگر پذیر و در بین نسل جوان بسیار مهم دانسته می‌شود.

منابع

- اروجی، حسن و طوافی، فهیمه. (۱۳۹۴). بررسی و ارائه الگو مدل توسعه پیوندهای قومی و فرهنگی بر محوریت گردشگری (مورد مطالعه: دهستان اورامان تخت، کردستان)، هشتمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران همدلی اقوام ایرانی انسجام و اقتدار ملی، سندج. انجمن ژئوپلیتیک ایران.
- امینی، پروانه. (۱۳۹۲). تأثیر صنعت گردشگری بر اشتغال (مطالعه ی موردی روستای اورامان استان کردستان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- بهشتی، محمد باقر، محمدزاده؛ پرویز و قاسملو، خلیل. (۱۳۹۶). نقش صنعت گردشگری در ایجاد نابرابری درآمدی در بین استانهای کشور. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. ۶ (۲۲): ۲۹-۸.
- توکلی، مرتضی، کیانی؛ اکبر و هدایتی، صلاح. (۱۳۸۹). تأثیر مناطق نمونه گردشگری در محرومیت‌زدایی از دیدگاه اجتماعات محلی (مطالعه موردی: منطقه اورامان تخت کردستان). مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. ۲ (۶): ۹۴-۷۳.
- حکیمی، امید. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین جهانی‌شدن و مقاصد فرهنگی گردشگری در روستای اورامان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سمنان.
- دانش مهر، حسین، کریمی؛ علیرضا و صفری، وریا. (۱۳۹۱). بررسی نقش طبیعت‌گردی و آثار آن در توسعه مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیلی SWot (مطالعه موردی روستای اورامان تخت). پژوهش‌های روستایی. ۳ (۳): ۲۴۰-۲۱۵.
- سازمان ایرانگردی و جهانگردی. (۱۳۸۱). برنامه ملی توسعه گردشگری.
- سلطانیان، شریف و مفاخری باشماق، جمیل. (۱۳۹۶). تجربه زیسته مرز نشینان از توسعه مناطق مرزی. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی دفتر تحقیقات کاربردی ناجای کردستان.
- ضیائی، محمود و میرزایی، روزبه. (۱۳۸۶). واژگان تخصصی فراغت، گردشگری و هتل داری. تهران: انتشارات ترمه.
- طیب‌نیا، سیده‌ادی، محمدی؛ سعدی و سوران منوچهری. (۱۳۹۵). تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد). پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۵ (۱۳): ۱۶۳-۱۷۹.
- عزیزیان، محمداصدق و بابایی، هانیه. (۱۳۸۹). پیر شالیبار و تأثیر آن بر گردشگری اورامان. همایش منطقه‌ای توریسم و توسعه، یاسوج. دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج.
- عطائی، پوریا، ایزدی؛ نسیم و یعقوبی فرانی، احمد. (۱۳۹۵). سازه‌های تعیین‌کننده جذب گردشگران در مناطق روستایی از دیدگاه جامعه میزبان؛ مورد مطالعه: روستای اسفیدان، شهرستان بجنورد. راهبردهای توسعه روستایی، ۳ (۱): ۱۲۵-۱۱۳.
- علی آبادی، وحید، عطائی؛ پوریا و پاپ زن، عبدالحید. (۱۳۹۵). باورهای جامعه روستایی درباره اثرات توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستای فش، شهرستان کنگاور). دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، ۳ (۷): ۱۴۷-۱۲۹.

- غنیان، منصور، خانی؛ فضیله و بقایی، لیلا. (۱۳۹۰). ارزیابی فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان)، *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، ۲ (۷): ۹۹-۱۲۳.
- فاضل، رضا و رضائی فر، حدیثه. (۱۳۹۱). رابطه بین توسعه گردشگری و تغییرات سبک زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی دهستان دو هزار). *مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱ (۳): ۱۲۶-۱۴۷.
- قربانی، رسول، زادولی؛ فاطمه و زاد ولی خواجه، شاهرخ. (۱۳۹۳). ارزیابی اثرات منفی توسعه گردشگری بر روستاهای جاذب گردشگری (نمونه موردی روستای کندوان شهرستان اسکو). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۴ (۱۵): ۱۰۳-۱۱۸.
- قدوسی، فائزه، نعمت‌اله؛ موسی‌پور و فقیهی، علیرضا. (۱۳۹۶). پدیدارشناسی؛ رویکردی نوین در فهم برنامه درسی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۶۲ (۱۶): ۱۴۶-۱۲۷.
- قمبرعلی، رضوان، علی بیگی؛ امیرحسین و افشارزاده، نشمیل. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی مورد منطقه اورامانات. *همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه پایدار، ایران. کرمانشاه.*
- رنجبران، بهرام و زاهدی، محمد. (۱۳۸۴). خدمات صنعت گردشگری مطالعه موردی برنامه‌ریزی در ایران. *مجله علوم محیطی*، ۱ (۱): ۷۰-۵۵.
- کروبی، مهدی، احمدی؛ ساسان و رسولی، محمد. (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری بر جامعه میزبان (مورد مطالعه شهر بانه). *دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*، ۴ (۸): ۱-۲۱.
- کوهن، گوئل. (۱۳۷۷). صنعت توریسم و توسعه پایدار نمادی از مدیریت پویا. *مجله محیط‌شناسی*، ۲۱: ۹۰-۷۹
- محمدی، جمال، خالق پناه؛ کمال و غلامی، الهه. (۱۳۹۵). منازعه معنا در میدان گردشگری (مورد مطالعه: گردشگران شهر سنندج). *مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۵ (۱۷): ۲۸-۸.
- محمدی، سعدی و احمدی، عبدالمجید. (۱۳۹۶). تحلیل پایداری گردشگری در روستای اورمان تخت شهرستان سروآباد. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۶ (۳): ۱۰۰-۸۱.
- Chaney, D. C. (2002). Culture change and everyday life.
- Cohen, E. (1998). Authenticity and commoditization. *Annals of tourism Research*, 313-338.
- Dowling, R, Timothy, D., & Singh, S. (2003). Tourism in destination community's oxon: CABI international.63.
- Doh, M. (2010). Change through tourism: Resident perceptions of tourism development (Doctoral dissertation, Texas A & M University).
- George, E. W., & Reid, D. G. (2005). The power of tourism: A metamorphosis of community culture. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3(2), 88-107.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography. Principles in practice. 2007. London and New York: Routledge.*
- Park, K. S., Reisinger, Y., & Park, C. S. (2009). Visitors' motivation for attending theme parks in Orlando, Florida. *Event Management*, 13(2), 83-101.
- Sari, O. (2010). Tourism as a tool for development: The case of Mawlana tourism in Konya. Unpublished doctoral dissertation), Turkey: Middle East Technical University.
- Urry, J. (1995). *Consuming places* Routledge. London & New York.

- Valle, R. S., King, M., & Halling, S. (1989). An introduction to existential-phenomenological thought in psychology. In *Existential-phenomenological perspectives in psychology* (pp. 3-16). Springer, Boston, MA.
- Van Manen, M. (2016). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. Routledge.
- Weaver, D. (2002). *Tourism management*, John Wiley and Sons Australia, Vol 1, 504 pages

Cultural Effects of Tourism on the Host Community (Case Study: Horman Region of Kurdistan Province)

YarMohammad Ghassemi¹, Mansour Mnsouri Moghaddam^{* 2}
& Jamil Mafakheri Bshmagh³

Abstract

Globally, rural tourism is an important part of economic activity. This important activity has been considered from different perspectives. Some researchers see it as part of the tourism market, while others see it as a tool for rural development. The aim of this study is to study the cultural effects of tourism on the target villages of tourism in Horaman region of Kurdistan province. To achieve this goal, the qualitative research approach, and specifically ethnography and field study including ethnographic interview, participatory observation and interview, has been used during the stay at the site. Findings and results from this study show that the effects of tourism on Horaman region in short include creating anomalies in the style of clothing, destructive effects on the ecosystem, the prevalence of drug addiction, harassment and physical conflict in the environment, poor tourism, Changes in bioeconomic style, trust in foreign tourists, trust in cultural tourism, have a negative impact on traditional livelihoods. Finally, it can be said that the core categories of this study include "the relative growth of the local market and the sale of goods and cultural effectiveness and influence when performing cultural ceremonies of cultural and foreign tourists" as well as "cultural impact inconsistent with traditional and religious biology and at the same time, the economic effects of the region's ecosystem were not very positive and that many tourists were disturbed.

Key words: Cultural Effects, Tourism, Horaman.

۱. Professor of Sociology, University Of Ilam.Ilam, Iran.

۲. Student Phd in Anthropology, Faculty of Social Sciences, University Of Tehran.Tehran, Iran.

۳. Student Phd In Sociology Of Economics And Development, Faculty Of Social Sciences, University Of Tehran.Tehran,Iran.